

ПРИВАТНА И/ИЛИ КОРПОРАТИВНА БЕЗБЈЕДНОСТ

Да ли постоје концептуалне сличности и разлике?

Прегледни научни рад

DOI 10.7251/ZBK1901055L	COBISS.RS-ID 8273176	УДК 334.728:351.759.4/.5
-------------------------	----------------------	--------------------------

Велибор Лалић¹

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Предраг Ђеранић

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Милица Сикимић

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Апстракт: У раду се анализирају теоријско-концептуална одређења приватне и корпоративне безбједности. На основу прегледа литературе сагледавају се заједничке карактеристике и специфичности, те критички прегледају се основаност третирања њихових концептуалних сличности и различитости. Кључно питање је да ли оне (сличности и разлике) постоје или се ради о једном те истом концепту. Типологија корпоративне безбједности Lippert-а и сарадника кориштена је као аналитички оквир за компарацију корпоративне и приватне безбједности. Свака од пет димензија из типологије упоређивана је и анализирана. Прво су приказани резултати истраживања Lippert-а и сарадника по наведеној типологији, затим је типологија, односно тај аналитички оквир кориштен за анализу приватне безбједности. На кају је извршено упоређивање приватне и корпоративне безбједности како би се сагледало у којим димензијама типологије постоје преклапања и сличности, а у којима разлике. У том смислу основни закључак је да приватна безбједност и корпоративна безбједност су сродни појмови који имају значајне заједничке карактеристике (lat. *genus proximum*), али и специфичности што их чине различитим једно од другог (lat. *differentia specifica*). На основу компаративне анализе може се закључити да приватна безбједност и корпоративна безбједност јесу сродни али су и концептуално различити појмови.

Кључне ријечи: Приватна безбједност, корпоративна безбједност, приватизација, корпорација.

¹ Аутор за кореспонденцију: др Велибор Лалић, доцент на Факултету безбједносних наука. E-mail: velibor.lalic@fbn.unibl.org

УВОД

Последњих неколико деценија свјedoци смо друштвених процеса, посебно у економски развијеним демократским државама, који су резултирали експанзијом недржавног или тзв. приватног сектора безбједности. Промјеном глобалних друштвених прилика, развојем неолибералних трендова и глобалне економије, порастом стопе криминалитета и страха од истог, мијењају се традиционална поимања државе и њене улоге укључујући и схватања ко у друштву може да пружа услуге безбједности. Схватање социолога Макса Вебера (Вебер, 1976) да држава има монопол над примјеном силе показало се превазиђеним. Такав приступ једноставно није издржао суд времена, првенствено под притиском глобализације која мијења политичку, економску, социјалну и безбједносну структуру савременог свијета (Реџиљич, 2002; Stiglic, 2004). Слабљење улоге националне државе, брзина кретања робе и капитала, велике друштвене неједнакости, експанзија међународног организованог криминала, тероризам, оружани сукоби – само су неки од чинилаца који креирају друштвену стварност данашњице и стварају одређени безбједносни вакуум у друштвеном простору који попуњава приватни сектор безбједности. Од тада до данас овај сектор у пракси доживио је велику екпанзију, и са друге стране, привукао је значајан број научника из области друштвених наука који се баве различитим аспектима овог феномена. Питањима приватне безбједности највише су се бавили криминолози, првенствено из преспективе приватизовања послова који су традиционално припадали полицији. Међутим, изучавање приватне безбједности захтијева мултидисциплинарни приступ. Поред криминологије приватна безбједност предмет је изучавања студија безбједности, политикологије, социологије, пенологије и права. Све је кренуло са питањем да ли држава има довољан капацитет да заштити интересе грађана и да им пружи безбједност. Систем кривичног правосуђа у развијеним земљама показао се неефикасним да одговори на бројне изазове у контроли криминалитета.

У овом раду феномен „приватизовања“ послова безбједности посматра се у савременом друштвеном контексту. Међутим, напомињемо да ова дјелатност није искључиво феномен савремених друштава већ да их можемо пратити још у старом Риму, затим у Енглеској у 18. вијеку и у Сједињеним Америчким Државама у 19. вијеку (Nemeth, 2018). Приватизовање послова безбједности превазилази питања контроле криминалитета. Поред полицијских послова они данас обухватају послове који су ван оквира полицијске дјелатности. Ријеч је, између осталог, о ангажовању приватних агенција у конфликтним регионима у свијету као подршка војним снагама, затим вршење обавјештајних послова, управљање казним установама, мигрантским и азилантским центрима или је ријеч о широком спектру дјеловања у циљу заштите пословања и интереса компанија. Најчешћи термини који се могу наћи у литератури су приватна безбједност, индустријска безбједност, приватни сектор безбједности, недржавни сектор безбједности, и на крају,

говори се о корпоративној безбједности. У литератури, дакле, постоји више термина за ову област што уноси нејасноће у вези са основним питањем, да ли је ријеч о синонимима или се ради о сличним, али ипак садржајно различитим појмовима? Са друге стране можемо поставити питање да ли је основано прихватити синтагму приватна безбједност као генерички појам који обухвата све те сродне појмове?

Прва обухватнија студија о приватној безбједности објављена је 1971. године у САД од стране RAND корпорације (Kakalik & Wildhorn, 1971). Тематика приватне безбједности се изучава деценијама о чему постоји велики број радова, да наведемо само неке (Cunningham & Taylor, 1985; Shearing & Stenning, 1983; South, 1988; Jones & Newburn 1998; De Waard, 1999; Abrahamsen & Williams, 2010) док, када је ријеч о корпоративној безбједности, интересовање истраживача је знатно мање (Walby & Lippert, 2013: 208). Приватна безбједност на просторима бивше Југославије почела је да се изучава од почетка 2000-тих година, прво путем индивидуалних научних приступа, прије свега кроз израде магистарских и докторских радова, а касније и кроз наставно-научну дјелатност увођењем наставног предмета Приватна безбједност. Заправо, концепт изучавања приватне безбједности код нас је уско повезан са степеном развоја ове дјелатности, који је као такав, према неким истраживањима (Вејновић, Лалић & Шикман, 2010), на почетку и у развоју, те још није у потпуности формиран.

Предмет овог рада јесте иницијална анализа евентуалних концептуалних сличности и разлика између приватне и корпоративне безбједности. Овдје се ради о методолошки захтјевном задатку. Прво морамо сагледати која су теоријско-концептуална одређења приватне безбједности, након чега слиједи могућност концептуализације корпоративне безбједности. Свакако је ријеч о сродним појмовима који имају значајне заједничке карактеристике (*lat. genus proximum*), али и специфичности, што их чине различитим једно од другог (*lat. differentia specifica*). У раду полазимо од претпоставке да приватна безбједност и корпоративна безбједност нису синоними већ је ријеч о два концепта који имају одређене заједничке карактеристике. У раду се анализирају оба концепта на начин како се они третирају у литератури и након тога се сагледавају заједничке карактеристике и специфичности, те критички преиспитује основаност третирања њихових концептуалних сличности и различитости. То је управо циљ овог рада – да се да осврт на основна теоријско-концептуална питања, проблеме, недоречености, односно да се истакне значај академске расправе у вези са концептуалним одређењима приватне безбједности и корпоративне безбједности, те да се укаже на њихове евентуалне сличности и разлике.

У дијелу рада који слиједи, након уводних разматрања, обрађујемо теоријско-концептуална одређења приватне и корпоративне безбједности. Затим ћемо обрадити сегмент рада који се односи на послове приватне безбједности и корпоративне безбједности те њихове организационе облике дјеловања. Након тога слиједи компаративна анализа концепта приватне

и концепта корпоративне безбједности. На самом крају рада изнијећемо закључна разматрања.

ТЕОРИЈСКО-КОНЦЕПТУАЛНА ОДРЕЂЕЊА ПРИВАТНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ

Поред бројних радова који се баве различитим аспектима приватне безбједности евидентан је недостатак теоријских истраживања о основним концептуалним питањима. У савременој литератури не постоји универзална дефиниција приватне безбједности (Кесић, 2009: 33). Полазно питање је шта је то приватна безбједност и које све дјелатности обухвата. Генерално у литератури постоји консензус да је ријеч о приватизовању послова безбједности од стране недржавних субјеката. Дакле, ријеч је о пословима безбједности које не врше државни органи. Те послове, на основу закона и других прописа, држава је повјерила или правним лицима у приватном власништву или физичким лицима. Проблем настаје око одређивања садржаја, односно врсте послова који се обављају у оквиру приватне безбједности. Начелно, прегледом литературе приватни сектор би обухватио следеће дјелатности: 1) приватно полицијско дјеловање (engl. *private policing*) 2) приватну детективску дјелатност 4) приватне војне компаније 5) приватне обавјештајне компаније 6) приватне казнене установе.

Око појма приватна безбједност присутне су термилошке нејасноће. Овај концепт је настао на енглеском говорном подручју и најчешће су у употреби синтагме engl. *private security*, *private policing*, *industry of private security*, односно на српском језику *приватна безбједност*, *приватно полицијско дјеловање*, *индустрија приватне безбједности*. Саме термилошке различитости указују да у вези са овим концептом не постоји усаглашеност и да су присутна различита тумачења. Највећи број радова је из области криминологије који третирају тематику односа јавног и приватног полицијског дјеловања (engl. *public policing*, *private policing*) (Stenning & Shearing, 1980; Johnston 1991, Loader, 2000; John, 2005). У литератури је присутан недостатак систематских студија које се баве питањем обима, организационих облика, трендова и импликација дјеловања приватне безбједности.² Криминолози појму приватне безбједности прилазе из перспективе полицијског дјеловања и његове диверзификације у смислу субјеката који те послове обављају у друштву. У криминолошкој литератури углавном приватна безбједност (engl. *private security*) се сматра синонимом за приватно полицијско дјеловање (engl. *private policing*) иако је приватна безбједност у садржајном

² Једна од таквих студија потиче од Ronada van Steden-a (2007) који нуди експанаторни оквир фокусирајући се на шест чинилаца који су утицали на експанзију привате безбједности: пораст криминалитета и проблем који се односи на криминалитет, масовни пораст приватне имовине, економски разлози, владине политике усмјерене ка сарадњи са приватним сектором/ јавно – приватно партнерство, преоптерећеност полицијских структура, професионализација приватне безбједности.

смислу много шири појам. Поједни аутори полазе од критеријума особља које је запослено у том сектору. Тако на примјер Shearing i Stenning (1981) наводе да је ријеч о радницима обезбјеђења, који су запослени у приватном сектору и који обављају одређене послове безбједности. Van Steden (2007: 17) критички се односи према оваквом приступу првенствено због чињенице да радници обезбјеђења нису само запослени у приватном већ и јавном сектору, и да не пружају услуге само за комерцијалне субјекте већ и за јавне институције, попут влада, универзитета и других институција. Sarre i Prenzelr (2005) дају шире тумачење у односу на Shearing и Stenning (1981). Они сматрају да је ријеч о особљу запосленом у комерцијалном сектору по основу уговора или су запослени у оквиру појединих организација, да користе приватне или јавне фондове и да је основна компонента да обављају одређене послове безбједности. Ту су и други аутори (South, 1994) који приватну безбједност дефинишу слично, тј. да се ова дјелатност односи на пружање услуга безбједности на комерцијалној основи, како би се заштитила лица и имовина. Оно што је заједничко наведеним одређењима јесте да је ријеч о пружању услуга безбједности било за тржиште или за јавне институције а које искључују, да кажемо традиционалне провајдере безбједности, првенствено полицију. У оквиру студија безбједности радови који се баве приватном безбједношћу фокусирају се на тематику приватних војних компанија (Bruneau, 2011; Dunningan, 2011).

Терминолошки проблеми јављају се када се појмови настали у енглеском језику преводе на језике јужнословенских народа. Тако рецимо Кесић (2009) engl. *private security* преводи као приватно обезбјеђење и тиме појму даје знатно уже значење. Он прави терминолошку разлику између приватног сектора безбједности и приватног обезбјеђења и наводи да је приватно обезбјеђење једна од компоненти приватног сектора безбједности. Овај аутор (Кесић, 2009) указује на два основна приступа у дефинисању приватног сектора безбједности. Шире одређење сектор безбједности дефинише као „скуп организованих облика дјеловања добровољног и комерцијално усмереног недржавног особља, чије примарне дјелатности укључују супротстављање криминалном понашању (Кесић, 2009: 11).“ У ужем смислу под појмом приватни сектор безбједности овај аутор дефинише на следећи начин: „скуп правно утемељених делатности, професионалног типа, ван оквира надлежности државних органа, које су организоване ради пружања одређених услуга заштите личне и имовинске сигурности грађана и прикупљање информација по наруџби (Кесић, 2009: 11-12).“ На основу ове дефиниције Кесић одређује компоненте појма приватне безбједности а то су: 1) уговорно обезбјеђење – дјелатности приватних предузећа или агенција за пружање услуга физичко-техничког обезбјеђења на уговорној основи, 2) унутрашње (сопствено) обезбјеђење – дјелатност служби за обезбјеђење унутар приватних компанија и предузећа и 3) приватна истражитељска дјелатност.

Иако се ради о обухватнијој дефиницији у односу на претходне она не обухвата одређене послове безбједности. Првенствено је ту ријеч о при-

ватним војним компанијама, приватним обавјештајним компанијама, те приватним казним установама. Ове дјелатности су у порасту и заузимају запажен удио на тржишту послова безбједности. Посебно су приватне војне компаније у порасту и њихово присуство је значајно у конфликтним регионима у свијету (Leander, 2005; Kinsey 2006). Поред тога, неолибералне политике и масован прилив мигранта довели су до приватизовања мигрантских и азилантских центара у појединим земљама (Menz, 2011).

ТЕОРИЈСКО-КОНЦЕПТУАЛНА ОДРЕЂЕЊА КОРПОРАТИВНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ

У литератури под корпоративном безбједношћу најчешће се сматрају одјељења задужена за послове безбједности у оквиру компаније. Овакав модел није ништа ново, он је присутан већ деценијама, тачније, већ од почетка двадесетог вијека. Robert P. Weiss (Weiss, 2014) даје историјски осврт на почетне фазе развоја корпоративне безбједности на примјеру фабрике аутомобила Форд у Сједињеним Америчким Државама. Овај период је обиљежила употреба бруталне силе, застрашивања, тиранија, регрутовање доушника из редова радника и других чланова заједнице и пословног окружења. Све је то вршено у циљу контроле и дисциплиновања радника, спречавања штрајкова и побуна те повећања продуктивности рада. Weiss (Weiss, 2014: 17) наводи податке Националног одбора за односе са радницима (engl. *US. A National Labor Relations Board*) из 1936. године, да је тај одбор располагао подацима преко 200 регистрованих детективских агенција са више од 10.000 људи ангажованих на пословима индустријске шпијунаже и сламања штајкова. Послодавци из ауто-индустрије трошили су милионе долара за те услуге. Временом овај сектор је еволуирао и стекао велику репутацију у професионалном смислу.

Литература из ове области врло је ограничена у односу на радове који третирају тематику приватне безбједности. Сада ћемо сагледати нека одређења из постојеће литературе. Kovacich i Halibozek (Kovacich & Halibozek, 2003: 48) у Приручнику за менаџере за корпоративну безбједност под корпоративном безбједношћу сматрају процес којим се штити пословање привредних субјеката. За њих је корпоративна безбједност синоним за безбједност пословања (engl. *business security*). Корпоративна безбједност штити вриједности и имовину компаније. Ова два аутора сматрају да се приватна безбједност састоји из два дијела. Прво је ријеч о корпоративној безбједности коју још називају engl. *proprietary security* што би у српском језику најближе значило обезбјеђење имовине. Други елемент engl. *contract security*, или обезбјеђење на основу уговора. Оно што је овдје значајно јесте да они сматрају корпоративну безбједност саставним дијелом концепта приватне безбједности. Међутим, основаност такве тврдње је потребно преиспитати. Корпоративна безбједност функционише у оквиру компаније и

особље запослено на пословима безбједности су радници компаније. Корпоративна безбједност обавља све послове који се тичу безбједности пословања од заштите имовине, обавештајног рада у вези са пословањем до израде планова за ванредне ситуације. Безбједност по уговору (engl. *contract security*) је други елемент приватне безбједности по схватању ова два аутора. Ради се по продаји услуга безбједности другим привредним субјектима, институцијама или приватним особама. Kovacich i Halibozek (2003) даље наводе да те услуге компаније пружају ради стварања профита.

Мада ова подјела по Kovacich-у и Halibozek-у (2003) освјетљава два битна аспекта овог проблема – то су организационе разлике у начину дјеловања корпоративне и безбједности по уговору. Те разлике можемо назвати структуралним разликама. Затим, ту су функционалне разлике јер корпоративна безбједност има функцију заштите интереса корпорације и није намијењена тржишту. Са друге стране функција тзв. безбједности по уговору је примарно комерцијална, они продају услуге безбједности на тржишту у циљу стварања профита. Међутим, одређење Kovacich-а и Halibozek-а да се приватна безбједност састоји од корпоративне и безбједности по уговору потребно је критички преиспитати. Корпорације и друге организације које имају унутрашњу службу безбједности нужно не морају бити у приватном већ и јавном или мјешовитом власништву. Елемент својинских односа је врло битан у теоријско-концептуалном одређењу и приватне и корпоративне безбједности, а то ова два аутора нису имали у виду. Управо ту дистинкцију правилно уочавају Kevin Walby i Randy Lippert (Walby & Lippert, 2014: 2). Они наводе да се појам корпоративне безбједности често сматра синонимом за одјељења у оквиру компанија (engl. *in-house security*), да те услуге нису „купљене“ на основу уговора. Међутим, у најширем смислу, они сматрају да је корпоративна безбједност обезбјеђивање услуга безбједности у сврху остваривања корпоративних циљева.

Walby и Lippert појмом корпоративна безбједност сматрају синонимом за индустријску безбједност (Walby & Lippert, 2014: 2) која се односи на специфичан сектор привреде. Појам корпоративне безбједности доводе у везу са организацијом и наводе да је присутно термилошко преклапање појмова. У овом случају они употребљавају појам *органizaciona безбједности*. Да би се радило о корпоративној безбједности, она мора бити везана за корпоративни модел, без обзира да ли је ријеч о приватној или јавној организацији. Lippert и сарадници указују и на трендове *декомодификације*, као обрнути тренд од приватизације послова безбједности из надлежности јавног сектора. Они су истраживали рад одјељења корпоративне безбједности у оквиру организација локалне управе у Канади и закључили, између осталог, да дјеловање тих одјељења, а не ангажовање компанија по уговору, представља декомодификацију аранжмана када су услуге безбједности у питању. Са друге стране, ради се о комодификацији стратегија и технологија, што све указује на комплексност ове проблематике (Lippert et. al., 2013). Да корпоративна безбједност није искључиво подручје дјеловања

у приватном сектору потврђује и Brooks (2012: 2). Он указује на проблем непостојања сагласности око одређења појма корпоративне безбједности и указује на пријеку потребу да се то уради. Он под појмом корпоративна безбједност сматра подручје дјеловања гдје се пружају услуге безбједности било у оквиру јавног или приватног сектора у сврху заштите пословања и материјалних добара.

Ако поћемо од схватања да подручје дјеловања корпоративне безбједности може бити и у јавном и у приватном сектору, морамо имати на уму да корпорације нису само економске организације³ за које се априори везује концепт корпоративне безбједности. Поред привредних субјеката то могу бити и универзитети, невладине организације, политичке партије цркве, итд.

ПОСЛОВИ ПРИВАТНЕ И КОРПОРАТИВНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ И ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ ДЈЕЛОВАЊА

У овом дијелу биће наведени послови који се најчешће врше у оквиру приватне безбједности и корпоративне безбједности. Када је ријеч о приватној безбједности, Kovacicih и Halibozek (2003) дефинишу као пружање услуга обезбјеђења, спровођења истрага или постављања алармних система и других напредних технолошких рјешења из области безбједности. Поред тога, компаније које пружају услуге безбједности на основу уговора могу бити глобалне компаније које пружају услуге анализе безбједносних ризика у појединим конфликтним подручјима у свијету, затим кризни менаџмент и др. Посебно је значајно сагледати дјеловање приватних безбједносних компанија у кризним регионима. Оне у највећем броју случајева обављају послове логистике, оперативне подршке оружаним снагама, обуку, савјетовања из области одбране, послове печевања криминалитета, те обавјештајне послове (Avant, 2012: 21). Ту су и приватне обавјештајне компаније које прикупљају и обрађују податке за потребе клијената, било да је ријеч о појединцима, компанијама или владама. Најчешће се ради о методу прикупљања и обраде обавјештајних података из отворених извора. Приватне обавјештајне компаније спроводе и друге послове попут сателитских снимања, електронског надзирања и праћења сигнала, извиђање и осматрање, спровођење психолошко-пропагандних активности и информатичког ратовања (Mikas, 2007: 91). Када је ријеч о приватној детективској дјелатно-

³ Како би бар приближно могли одредити садржину појма корпоративне безбједности, морамо сагледати етимологију ријечи корпорација. У лексикону страних ријечи (Вујаклија, 1986). Корпорација долази од латинске ријечи *lat. corporalis* – више лица удружених у истом циљу којима је држава признала права правног лица, еснаф, друштво, удружење. У социолошком смилсу корпорација је друштвена организација, а сваку организацију сачињавају три основне компоненте, а то су људи, организациона структура и механизми управљања и одлучивања. Друштвене организације у социолошкој теорији (Kukić, 2004) дефинишу се се као групе људи организованих ради постизања одређених цијева, који су међусобно повезани на темељу формално утврђених улога и међусобних односа, сарадње и устројености.

сти, као једној од дјелатности у оквиру приватне безбједности – најчешће се ради о прикупљању информација о пословним партнерима и компанијама, провјери података о лицима која конкуришу за одређена радна мјеста, затим о прикупљању информација и доказа у вези са злоупотребом ауторских права (Вејновић, et al., 2008) спровођење тзв. брачних истрага, односно утврђивања ванбрачних веза, проналажење несталих лица, послови пратње и присмотре дјете ради утврђивања девијантних понашања, прикупљање доказа за потребе парничног или кривичног поступка, уручивање судских налога и других докумената, истраге унутар предузећа поводом отуђивања имовине, утврђивање захтјева за накнаду штете, праћење имовинског стања појединих лица, итд. Приватне казнене установе су такође једне од дјелатности које је држава пренијела у надлежност приватним компанијама. Тренд увођења приватних казненых установа је у порасту првенствено у САД, Великој Британији, Аустралији, Јужној Африци, али и у појединим европским земљама. Основни узрок настанка приватних казненых установа јесте значајан пораст затворске популације и немогућности да држава адекватно одговори насталим потребама. Приватизација казненых установа има предности и недостатке и отвара бројна етичка питања, попут: „да ли држава смије препустити извршавање кривичних санкција недржавним субјектима и да ли се тиме доводи у питање ресоцијализација лица на уштрб профита (Кесић, 2009: 98).“

Nalla и Morash (Nalla & Morash 2002: 13) послове корпоративне безбједности сврставају у шест категорија: обезбјеђење лица, контрола улаза, заштита имовине, истраге, менаџмент ризика и „друго“. Brooks (2012) је радио истраживање у Аустралији и дошао до резултата да се послови корпоративне безбједности у првом реду односе на сигурносне технологије попут ИТ мрежа, видео надзор, контроле улаза, заштитне противпровалне системе, менаџмент ризика, управљање континуитетом пословања, физичко обезбјеђење, обезбјеђење личности, индустријска безбједност. Тек у другу категорију Brooks сврстава послове спровођења истрага, заштиту од пожара, заштиту на раду или обавјештајни рад у пословању. То нам указује да доминантни послови свакако зависе од карактеристика сваког друштва, његове економске развијености и специфичних захтјева тржишта.

Lippert и сарадници (Lippert et al., 2013: 216) наводе дјелокруг послова корпоративне безбједности на примјеру органа локалне управе у Канади. Ради се о пословима постављања и мониторинга видео надзора, патролна дјелатност, рјешавање ситуација непримјереног понашања, надзор над запосленим, спровођење истрага, контрола приступа, заштита имовине, обезбјеђење догађаја, обезбјеђење личности, спровођење тестова провјере сигурносних система и уочавања слабости, затим едукација запослених у циљу повећања безбједносне културе и поштовања безбједносних процедура. Даље, Lippert и сарадници (2013) послове корпоративне безбједности сврставају у двије категорије по критеријуму комплексности. Прва категорија је *engl. physical* (заштита лица, контрола улаза и заштита имовине),

дакле послови који по овим ауторима захтијевају нижи ниво сложености. Друга категорије је *engl. knowledge* тј. послови који захтијевају комплекснија знања (истраге и менаџмент ризика). По овој подјели могли би сврстати само физичко обезбјеђење као посао нижег нивоа сложености, а све остале као послове који захтијевају комплексна знања. Класификацију послова корпоративне безбједности по Lippert-у и сарадницима потребно је критички преиспитати. Послови физичког обезбјеђења могу да захтијевају специјалистичка знања, у зависности од нивоа заштите објекта или лица која се штите. У тим случајевима се врши квалитетна селекција кадра, обезбјеђује висок ниво обуке, користе се савремена техничка опрема и ИТ технологије. Ти послови често захтијевају посебне вјештине (*engl. skills*) које се стичу обуком, далеко више него теоријска знања. Имајући у виду, била би адекватнија подјела послова на вјештине и знања (*engl. skills i knowledge*), него како то Lippert и сарадници наводе. Из наведеног можемо закључити да се послови у приватној или корпоративној безбједности не уклапају у стереотипно мишљење да се ради о ниско квалификованим пословима и ти послови често захтијевају висок ниво обучености и специјалистичка знања.

Из наведеног се може видјети широк спектар послова који се обављају у оквиру концепта корпоративне безбједности. Они се могу класификовати у категорије по њиховој сродности: 1) физичка безбједност 2) техничка безбједност 3) информациона безбједност 4) истраге 5) консалтинг 6) управљање кризама 7) обавјештајни послови.

Што се тиче организационих облика дјеловања у оквиру приватне безбједности то могу бити агенције за заштиту лица и имовине, затим унутрашње службе у оквиру приватних компанија, приватни истражитељи/детективи или детективске канцеларије, консултантске фирме из области безбједности, приватне војне компаније, приватне обавјештајне компаније, приватне казнене установе, мигрантски и азилантски центри.

Када је ријеч о корпоративној безбједности, корпорације имају посебна одјељења за обављање послова корпоративне безбједности, а запослени у тим одјељењима су радници те компаније. Са друге стране, корпорација, било да поседује посебно одјељење за корпоративну безбједност или не, може у циљу остваривања својих корпоративних интереса корисити услуге по уговору од других субјеката који на тржишту пружају услуге безбједности.

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА КОНЦЕПТА ПРИВАТНЕ И КОРПОРАТИВНЕ БЕЗБЈЕДНОСТИ

Lippert и сарадници (Lippert et. al., 2013) су понудили типологију корпоративне безбједности и на тај начин дали допринос њеном концептуалном одређењу. Типологија се састоји из пет димензија корпоративне безбједности: 1) јавни или приватни статус 2) врста послова 3) надзор 4) *engl. source* тј. да ли се ради о одјељењима у оквиру компаније или о услугама на осно-

ву уговора 5) сертификација, обука и селекција кадра. Међутим, потребна су даља емпиријска истраживања у другачијем културном, економском и политичком контексту како би се оцијенила њена епистемолошка и практична вриједност. Предложену типологију користимо као аналитички оквир за компарацију корпоративне и приватне безбједности. Свака од пет димензија из типологије упоређивана је и анализирана. Прво су приказани резултати истраживања Lippert-а и сарадника по наведеној типологији, затим је типологија, односно тај аналитички оквир кориштен за анализу приватне безбједности. На кају је извршено упоређивање приватне и корпоративне безбједности како би се сагледало у којим димензијама типологије постоје преклапања и сличности, а у којима разлике. На основу таквог приступа добићемо издиференцирани приказ концептуалних сличности и разлика приватне безбједности и корпоративне безбједности. На основу компаративне анализе може се закључити следеће:

Јавни или приватни статус

Статус агенција или појединаца које пружају услуге безбједности на основу уговора (приватна безбједност) увијек је приватни. Корпорације могу бити у јавном, мјешовитом или приватном власништву. Примјера ради, одјељења корпоративне безбједности, ако узмемо појам корпорације у ширем смислу, јесу органи локалне самоуправе, владине институције, велики привредни системи у државном или мјешовитом власништву. У том контексту корпоративна безбједност у потпуности не испуњава услов да се третира као приватна безбједност јер постоје статусно-правне разлике у смислу јавног а не искључиво приватног статуса, односно власништва.

Врсте послова

Према типологији (Lippert et al., 2013), у корпоративној безбједности присутна је „мјешавина“ послова које они категоришу по нивоу сложености на „физичке“ (engl. *physical*) и „послове који захтијевају комплекснија знања“ (engl. *knowledge*). То све зависи од саме корпорације која се штити и нивоа пријетњи и ризика са једне стране, и спремности менаџмента да развија одјељење безбједности у оквиру одређене компаније. Послови и у корпоративној безбједности и приватној безбједности различитог су нивоа сложености. У оквиру оба посматрана модела присутно је значајно преклапање послова. То су послови физичко техничке заштите, спровођење истрага, превенција криминалитета, кризни менаџмент, ИТ безбједност, обавјештајни послови итд. Чак постоји и сличност у врсти послова када се ради о кориштењу услуга приватних војних компанија које су ангажоване у конфликтним подручјима. Корпорације које послују у том окружењу ангажују приватне војне компаније за послове блиске заштите лица, пратње конвоја, обезбјеђења пословних објеката и инфраструктуре. Разлика је што се приватне војне компаније ангажују на пословима обављања борбених задатака, док се ти послови по правилу не врше у оквиру корпоративне безбједности.

Надзор

Трећа димензија безбједности наведене типологије односи се на надзор. Дакле, питање је ко врши надзор над овим дјелатностима. Значајне разлике у овом сегменту типологије не постоје између приватне и корпоративне безбједности. И једни и други морају пословати у складу са законом и другим прописима чију имплементацију контролишу државни органи, почевши од испуњавања услова за рад, лиценцирања особља, па надаље. Међутим, поред државе надзор над овим дјелатностима могу да обављају и професионална удружења, за примјер можемо навести АСИС у САД (American Society for Industrial Security), или рецимо Комору приватних детектива у Словенији, Мађарској итд. На одређени начин и тржиште врши надзор над њиховом дјелатношћу, исто као што је случај са надзором јавности када је јавна безбједност у питању. Пошто је приватна безбједност намијењена тржишту услуга, свакако да тржиште има значајан утицај на пословање субјеката који пружају услуге приватне безбједности. У литератури се наводе и друге неконвенционалне форме надзора када је ријеч о корпоративној безбједности, а које се односе на кривичну и грађанску одговорност менаџера безбједности. То исто важи и за менаџере у приватној безбједности (Lippert et al., 2013).

Да ли се ради о одјељењима у оквиру компаније или о услугама на основу уговора (engl. source)

У литератури поједини аутори (Kovacicih & Halibozek, 2003) праве разлику између приватне и корпоративне безбједности првенствено на основу критеријума пружања услуга безбједности на основу уговора, што одговара приватној безбједности (engl. *contract/outsourcing*). Дакле, ријеч је о ангажовању приватних агенција за послове безбједности. Када се ради о корпоративној безбједности, мисли се на посебна одјељења за безбједност у оквиру компаније (engl. *in-house/insourcing*) чији радници су запослени у тој компанији. Ако пођемо од ширег одређења да се ради о свим активностима у циљу заштите компаније, компанија може ангажовати агенцију по основу уговора за одређене послове безбједности. Дакле, могућа су оба модалитета. Кључна разлика између приватне и корпоративне безбједности у овој димензији типологије је та што су послови приватне безбједности увијек намијењени тржишту у циљу стицања профита. Са друге стране, корпоративна безбједност штити интересе компаније и своје услуге не нуди на тржишту, али на том истом тржишту може да купује услуге безбједности како би интереси компаније били што боље заштићени.

Сертификација, обука и селекција кадрова

У литератури се наводи да особље ангажовано на пословима корпоративне безбједности у правилу има виши ниво образовања и степен обучености у односу на особље запослено у агенцијама за заштиту лица и објеката које пружају услуге безбједности на основу уговора (Lippert et al., 2013: 214).

Примјер за то је АСИС (American Society for Industrial Security) агенција која нуди професионалне сертификате и обуку што је стандард за минимум квалификација за менаџере корпоративне безбједности. Такође, треба навести чињеницу да се често дешава да искусни и обучени професионалци прелазе из државних агенција за спровођење закона на послове корпоративне безбједности (Nalla & Morash, 2002) и на друге послове у приватном сектору безбједности. Особље које ради у приватним агенцијама за обезбјеђење често је синоним за слабо плаћене послове и слабо обучене раднике обезбјеђења за разлику од особља које ради у одјељењима за безбједност у корпорацијама и који често похађају специјалистичке тренинге. Lippert и сарадници у својој типологији наглашавају управо ову разлику између корпоративне безбједности и оних који пружају услуге на основу уговора (contract guard security), односно приватне безбједности. Међутим, такво мишљење се мора критички преиспитати с обзиром да се у оквиру приватне безбједности врше различити послови, укључујући и оне које захтијевају високе квалификације и стручна знања. Такве тврдње нису поткријепљене резултатима истраживања.

ЗАКЉУЧАК

Појам приватна безбједност и корпоративна безбједност често се користе као синоними. Циљ овог рада је био да се анализирају евентуалне концептуалне сличности и разлике између приватне безбједности и корпоративне безбједности. На основу прегледа доступне литературе може се закључити да постоји евидентан недостатак радова о теоријско-концептуалним питањима у вези са анализираним појмовима. Можемо рећи да поред бројних радова, посебно оних које третирају тематику приватне безбједности, недостаје општеприхваћен теоријски оквир за концептуализацију како приватне тако и корпоративне безбједности. У раду су наведена нека теоријска схватања у вези са овим појмовима. Пошли смо од претпоставке да приватна безбједност и корпоративна безбједност нису синоними и да је ријеч о два концепта који имају одређене заједничке карактеристике. Приватна безбједност и корпоративна безбједност су сродни појмови који имају значајне заједничке карактеристике (lat. *genus proximum*), али и специфичности што их чине различитим једно од другог (lat. *differentia specifica*). Како би наведену претпоставку потврдили или одбацили, извршили смо компаративну анализу између наведених појмова. У ту сврху, као аналитички оквир кориштена је типологија корпоративне безбједности Lipperta и сарадника (Lippert et al., 2013). Типологија се састоји из пет димензија: 1) јавни или приватни статус 2) врста послова 3) надзор 4) enгл. *source* тј. да ли се ради о одјељењима у оквиру компаније или о услугама на основу уговора 5) сертификација, обука и селекција кадра. Тих пет димензија кориштено је и за анализу приватне безбједности и корпоративне безбједности. На основу компаративне анализе дошли смо до следећих кључних закључака: разлике

између приватне и корпоративне безбједности су у елементу 1) (јавни или приватни статус) и елементу 4) (encl. *source* тј. да ли се ради о одјељењима у оквиру компаније или о услугама на основу уговора). Можемо закључити да корпоративна безбједност у потпуности не испуњава услов да се третира као приватна безбједност јер постоје статусно правне различитости у смислу јавног а не искључиво приватног статуса, односно власништва. Поред тога, послови приватне безбједности су увијек намијењени тржишту у циљу стицања профита, што није случај са корпоративном безбједности. Корпоративна безбједност штити интересе компаније и своје услуге не нуди на тржишту, али на том истом тржишту може да купује услуге безбједности како би интереси компаније били што боље заштићени. Корпоративна безбједност је увијек везана уз корпоративни идентитет и то је њено специфично обиљежје што нужно не мора бити карактеристика дјелатности приватне безбједности. У осталим димензијама безбједности из типологије постоје значајна преклапања и нема битних разлика.

На основу компаративне анализе може се закључити да приватна безбједност и корпоративна безбједност јесу сродни, али су и концептуално различити појмови. Идентификоване разлике између приватне и корпоративне безбједности су значајне и због њих анализиране појмове не можемо посматрати на исти начин.

ЛИТЕРАТУРА

- Abrahamsen, R., & Williams, M. C. (2010). *Security beyond the state: Private security in international politics*. New York. Cambridge University Press.
- Avant, D. (2012). Mercenaries. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*.
- Brooks, D. J. (2012). Corporate Security: Using knowledge construction to define a practising body of knowledge. *Asian Journal of Criminology*, 8(2), 1-13
- Bruneau, T. (2011): *Patriots for Profit – Contractors and the Military in U.S. National Security*; Stanford. Stanford University Press.
- Cunningham, W. C., & Taylor, T. H. (1985). *Private security and police in America: The Hallcrest report*. Portland, OR: Chancellor Press.
- De Waard, J. (1999). The private security industry in international perspective. *European journal on criminal policy and research*, 7(2), 143-174.
- Duningan, M. (2011): *Victory for Hire – Private Security Companies' Impact on Military Effectiveness*; Stanford. Stanford University Press.
- Halibozek, E., & Kovacich, G. L. (2003). *The manager's handbook for corporate security: establishing and managing a successful assets protection program*. Butterworth-Heinemann.

- John E.E. (2005): Conceptualizing the Private Police. *Utah law review*, 2, 573-617.
- Johnston L. (1991). *Privatisation and police function: from „new police“ to „new policing“* -in. Reiner R. and Cross M. (ed.): *Beyond Law Order: Criminal Justice Policy and Politics in the 1990s*, Basingstoke, Macmillian, pp. 18-40.
- Jones, T., & Newburn, T. (1998). *Private security and public policing*. Clarendon Press.
- Kakalik, J. S., & Wildhorn, S. (1971). The Private Police Industry: Findings and Recommendationes (5 volume Rand report for the US Department of Justice), Santa Monica, Rand Corporation.
- Кесић, З. (2009). *Приватни сектор у контроли криминалитета*. Београд: Досије Студио.
- Kinsey, C. (2006). *Corporate soldiers and international security: The rise of private military companies*. Routledge.
- Кукић, С. (2004). *Социологија: теорије друштвене структуре*. Sarajevo Publishing.
- Leander, A. (2005). The power to construct international security: On the significance of private military companies. *Millennium*, 33(3), 803-825.
- Lippert, R. K., Walby, K., & Steckle, R. (2013). Multiplicities of corporate security: Identifying emerging types, trends and issues. *Security journal*, 26(3), 206-221.
- Loader I. (2000). Plural policing and democratic governance. *Social and Legal Studies* 9, 323-345.
- Menz, G. (2011). Neo-liberalism, privatization and the outsourcing of migration management: a five-country comparison. *Competition & Change*, 15(2), 116-135.
- Микац, Р. (2007). Феномен „приватних војних организација“: незаобилазне компоненте у сукобима 21. стољећа. *Полемос: часопис за интер-дисциплинарна истраживања рата и мира*, 10(20), 85-107.
- Nalla, M.K. and Morash, M.A. (2002). Assessing the scope of corporate security: Common practices and relationships with other business functions. *Security Journal* 15(3), 7–19.
- Nemeth, C. P. (2018). *Private security: An introduction to Principles and Practice*. CRC Press Taylor & Francis Group.
- Печујлић, М. (2002). *Глобализација: два лика света*. Београд. Гутенбергова галаксија.
- Sarre, R., & Prenzler, T. (2005). *The law of private security in Australia*. Pyrmont, Thomson Lawbook.

- Shearing, C. D., & Stenning, P. C. (1981). Modern private security: its growth and implications. *Crime and justice*, 3, 193-245.
- Shearing, C. D., & Stenning, P. C. (1983). Private security: implications for social control. *Social problems*, 30(5), 493-506.
- South N. (1994). Privatizing policing in the European Market. *European Sociological Review*, 10(3), 219-231.
- South, N. (1988). *Policing for profit: The private security sector*. Sage.
- Stenning P. C. and Shearing C. D. (1980). The quiet revolution – The nature, development and general legal implications of private policing in Canada, *Criminal Law Quarterly*, 22, 220-248
- Stiglic, E. J. (2004). *Proturčnosti globalizacije*. Beograd: SBM-h.
- Van Steden, R. (2007). *Privatizing Policing – Describing and Explaining the Growth of Private Security*. Den Haag: BJu Legal Publishers.
- Walby, K., & Lippert, R. K. (2014). Introduction: Governing Every Person, Place, and Thing—Critical Studies of Corporate Security. In *Corporate Security in the 21st Century* (pp. 1-13). London: Palgrave Macmillan.
- Weiss, R. P. (2014). Corporate security at Ford Motor Company: from the great war to the cold war. In *Corporate Security in the 21st Century* (pp. 17-38). London: Palgrave Macmillan.
- Вебер, М. (1976). *Привреда и друштво*. Београд: Просвета.
- Вејновић, Д., Тривуновић, Ј., Матијевић, М., Ђокић, П., Вртовец, З., Лалић, В., Шикман, М., Перко, Ј., Ђукић С. (2008). *Детективска дјелатност – теоријски и практични аспекти по стандардима Европске уније*. Бања Лука: Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања.
- Vejnović, D., Lalić, V., Šikman, M. (2010). Private Security in Bosnia and Herzegovina. In: Corder, G., Corder, A., Das, D. (Eds). *Urbanization, Policing, and Security – Global Perspectives*. (389-402). New York: Taylor & Francis Group,
- Вујаклија, М. (1986). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: БИГЗ.

Рад примљен: 01. 03. 2019.

Рад прихваћен: 29. 03. 2019.